

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

П'ЯТА СЕКЦІЯ

**СПРАВА «СОЛОВЕЙ І ЗОЗУЛЯ ПРОТИ УКРАЇНИ»
(CASE OF SOLOVEY AND ZOZULYA v. UKRAINE)**

(Заяви №№40774/02 та 4048/03)

РІШЕННЯ

СТРАСБУРГ

27 листопада 2008 року

ОСТАТОЧНЕ

27/02/2009

Це рішення може підлягати редакційним виправленням.

Організація з безпеки та
співробітництва в Європі

Government
of Canada

Gouvernement
du Canada

*Переклад здійснено у рамках проекту «Гарантування дотримання прав людини при здійсненні правосуддя»,
що впроваджується Координатором проектів ОБСЄ в країні за фінансової підтримки уряду Канади*

У справі «Соловей і Зозуля проти України»

Європейський суд з прав людини (п'ята секція), засідаючи палатою, до складу якої увійшли:

РайтМарусте (RaitMaruste), Голова,
Карел Юнгвірт (KarelJungwiert),
Володимир Буткевич (VolodymyrButkevych),
Рената Єгер (RenateJaeger),
Марк Віллігер (MarkVilliger),
ІзабельБерро-Лефевр (IsabelleBerro-Lefèvre),
Мірьяна Лазарова Трайковска (MirjanaLazarovaTrajkovska), судді,

та Стівен Філіпс (StephenPhillips), заступник секретаря секції,
після обговорення в закритому судовому засіданні 4 листопада 2008 року
постановляє таке рішення, ухвалене того самого дня:

ПРОЦЕДУРА

1. Справу порушено за заявами (№№ 40774/02 та 4048/03) проти України, поданими 27 березня 2001 року до Суду відповідно до статті 34 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (надалі – Конвенція) громадянами України паном Ігорем Євгеновичем Солов'єм та Антоном Валентиновичем Зозулею (надалі – заявники).
2. Заявників, яким було надано юридичну допомогу, представляв пан І. Лішневський, адвокат, що практикує в м. Києві. Уряд України (надалі – Уряд) представляв його уповноважений – пан Ю. Зайцев.
3. Заявники стверджували, зокрема, про надмірну тривалість та незаконність їхнього тримання під вартою під час досудового слідства, а також про надмірну тривалість кримінального провадження щодо них.
4. 11 грудня 2006 року Суд визнав заяви частково неприйнятними і вирішив повідомити про зазначені вище скарги Уряд. Відповідно до положень пункту 3 статті 29 Конвенції Суд вирішив розглядати питання щодо суті та прийнятності заяв одночасно.

ФАКТИ**I. ОБСТАВИНИ СПРАВИ**

5. Обидва заявники народилися в 1981 році. На даний час вони перебувають під вартою.

В. Кримінальне провадження щодо заявників

6. 18 серпня 1998 року пан Соловей зізнався у тому, що він, пан Зозуля та пан Х. вбили пані Т.
7. 19 серпня 1998 року пан Зозуля зробив аналогічне зізнання.
8. Того самого дня щодо заявників було порушено кримінальну справу.
9. 11 листопада 1998 року досудове слідство було завершено і заявникам було надано час для ознайомлення з матеріалами справи.
10. З 12 листопада 1998 року до 4 травня 1999 року заявники та інші сторони ознайомлювалися з матеріалами справи. Пан Зозуля ознайомлювався з матеріалами справи з 16 листопада 1998 року до 15 квітня 1999 року, а пан Соловей – з 20 листопада 1998 року до 3 травня 1999 року.
11. 13 травня 1999 року справу було направлено до Київського міського суду (надалі – Київський суд) як до суду першої інстанції.

12. 19 травня 1999 року заявників було віддано до суду.
13. 1 липня 1999 року міський суд визнав обох заявників винними у вчиненні вбивства і розбою при обтяжуючих обставинах і засудив кожного з них до позбавлення волі на строк чотирнадцять років.
14. 9 грудня 1999 року Верховний Суд України скасував це рішення і направив справу на додаткове досудове розслідування.
15. 17 січня 2000 року кримінальну справу щодо заявників було направлено до прокуратури на додаткове розслідування.
16. 18 лютого 2000 року Генеральний прокурор подав клопотання до Пленуму Верховного Суду про перегляд у порядку нагляду рішення Верховного Суду від 9 грудня 1999 року.
17. 3 березня 2000 року Пленум Верховного Суду України відмовив в задоволенні клопотання про перегляд і повернув справу слідчому.
18. 15 червня 2000 року додаткове розслідування було завершено, і заявникам було надано час для ознайомлення з матеріалами справи.
19. 20 липня 2000 року справу було передано до Київського суду.
20. 17 серпня 2000 року Київський судухвалив рішення про повернення справи на додаткове розслідування.
21. 19 жовтня 2000 року Верховний Суд залишив без змін це рішення від 17 серпня 2000 року.
22. 30 січня 2001 року після завершення додаткового розслідування справу знову було передано до Київського суду.
23. 21 лютого 2001 року заявників було віддано до Київського суду.
24. 25 квітня 2001 року Київський суд визнав пана Зозулю та пана Солов'я винними у вчиненні вбивства і розбою при обтяжуючих обставинах і засудив їх до позбавлення волі на строк чотирнадцять і десять років, відповідно.
25. 25 квітня 2002 року Верховний Суд залишив в силі рішення Київського суду.

В. Тримання заявників під вартою

26. Пана Солов'я і пана Зозулю було заарештовано 18 серпня та 19 серпня 1998 року, відповідно.
27. 20 серпня 1998 року прокурор Подільського району м. Києва виніс постанову про обрання стосовно пана Зозулі запобіжного заходу у вигляді взяття під варту строком на два місяці з огляду на тяжкість вчиненого ним злочину та ризик його втечі.
28. 21 серпня 1998 року такий самий запобіжний захід було стосовно відносно пана Солов'я з тих самих підстав.
29. 19 жовтня 1998 року прокурор Подільського району м. Києва виніс постанову про продовження тримання заявників під вартою на строк до трьох місяців: пана Зозулю – до 20 листопада 1998 року, пана Солов'я – до 21 листопада 1998 року.
30. 19 травня 1999 року Київський суд у розпорядчому засіданні залишив без змін обраний щодо заявників запобіжний захід у вигляді тримання під вартою, жодним чином не вмотивувавши своє рішення та не визначивши строк тримання заявників під вартою.
31. 1 липня 1999 року Київський суд постановив обвинувальний вирок щодо заявників і прийняв рішення залишити заявників під вартою до набрання вироком законної сили.
32. 9 грудня 1999 року Верховний Суд України повністю скасував обвинувальний вирок від 1 липня 1999 року, проте не ухвалив жодного рішення щодо необхідності продовження тримання заявників під вартою.
33. 28 січня 2000 року прокуратура м. Києва постановила продовжити строк тримання заявників під вартою на один місяць – до 28 лютого 2000 року.

34. 27 березня 2000 року заступник Генерального прокурора, жодним чином не вмотивувавши своє рішення, продовжив строк тримання заявників під вартою на вісім місяців: до 17 червня 2000 року для пана Зозулі та до 18 червня 2000 року для пана Солов'я.

35. 17 серпня 2000 року Київський суд направив справу на додаткове розслідування, залишив заявникам запобіжний захід у вигляді тримання під вартою та жодним чином не вмотивував своє рішення та не визначив строк тримання заявників під вартою.

36. 6 грудня 2000 року прокуратура Дарницького району м. Києва продовжила строк тримання заявників під вартою на один місяць – до 5 січня 2001 року.

37. 21 лютого 2001 року Київський суд у розпорядчому засіданні залишив без змін обраний щодо заявників запобіжний захід у вигляді тримання під вартою, жодним чином не вмотивувавши своє рішення, та не визначив строк тримання заявників під вартою.

38. 25 квітня 2001 року Київський суд виніс щодо заявників обвинувальний вирок.

С. Клопотання заявників про звільнення з-під варти та скарги на незаконність їх тримання під вартою

39. 3 квітня 2000 року заявники та їхні захисники подавали неодноразові процесуальні звернення до прокуратури Дарницького району м. Києва, Київського суду та Верховного Суду з клопотаннями про звільнення заявників з-під варти. Вони також подали кілька скарг до прокуратури та Київського суду, стверджуючи, що їх тримання під вартою в період з листопада 1998 року по квітень-травень 1999 року, коли вони ознайомилися з матеріалами справи, було незаконним і що їх тримання під вартою не було санкціоноване жодною постановою про тримання під вартою (див. пункти 10, 29 та 30 вище).

40. У відповідь на клопотання і скарги заявників прокуратура Дарницького району м. Києва повідомила, що їх тримання під вартою відповідає вимогам законодавства і підстав для їх звільнення з-під варти немає. Жодних інших підстав для свого рішення щодо продовження тримання заявників під вартою прокуратура не навела.

41. Рішеннями від 19 травня 1999 року, 17 серпня 2000 року та 21 лютого 2001 року Київський суд продовжив строк тримання заявників під вартою, зазначивши, що слідство обрало запобіжний захід правильно (див. пункти 30, 35 та 37 вище). Проте суд не розглядав скарги заявників на стверджувану незаконність їх тримання під вартою у період з листопада 1998 року по квітень 1999 року.

42. У рішеннях від 9 грудня 1999 року та 19 жовтня 2000 року Верховний Суд не ухвалював рішень щодо подальшого тримання заявників під вартою (див. пункти 21 та 32 вище).

II. ВІДПОВІДНЕ НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО

43. Відповідні положення Кримінально-процесуального кодексу передбачають таке:

Стаття 148: Підстави для застосовування запобіжного заходу

«При наявності достатніх підстав вважати, що обвинувачений, перебуваючи на волі, скриється від слідства і суду або перешкодить встановленню істини в кримінальній справі, або займатиметься злочинною діяльністю, а також для забезпечення виконання вироку слідчий, прокурор вправі застосовувати щодо обвинуваченого один із запобіжних заходів, передбачених статтею 149 цього Кодексу ...»

Стаття 149: Запобіжні заходи

«Запобіжними заходами є:

- 1) підписка про невиїзд;
- 2) особиста порука;

- 3) порука громадської організації або трудового колективу;
- 3-1) застава;
- 4) взяття під варту;
- 5) нагляд командування військової частини.

Стаття 155: Взяття під варту *(в редакції, чинній на час розгляду справи)*

«Взяття під варту як запобіжний захід застосовується в справах про злочини, за які законом передбачено покарання у вигляді позбавлення волі на строк понад один рік. У виняткових випадках цей запобіжний захід може бути застосовано в справах про злочини, за які законом передбачено покарання у вигляді позбавлення волі і на строк не більше одного року...»

Стаття 156: Строки тримання під вартою *(в редакції, чинній на час розгляду справи)*

«Тримання під вартою при розслідуванні злочинів у кримінальних справах не може тривати більше двох місяців. Цей строк може бути продовжено районним, міським прокурором, військовим прокурором армії, флотилії, з'єднання, гарнізону та прирівняним до них прокурором у разі неможливості закінчити розслідування та при відсутності підстав для зміни запобіжного заходу - до чотирьох місяців. Дальше продовження строку може бути здійснено лише через особливу складність справи прокурором Республіки Крим, області, прокурором міста Києва, військовим прокурором округу, флоту і прирівняним до них прокурором – до шести місяців з дня взяття під варту.

Строк тримання під вартою понад шість місяців може бути продовжений заступником Генерального прокурора України – до одного року і Генеральним прокурором України – до півтора року.

Дальше продовження строку не допускається, обвинувачений, якого тримають під вартою, підлягає негайному звільненню.

У разі неможливості закінчити розслідування в повному обсязі у наданий законом строк тримання під вартою і при відсутності підстав для зміни запобіжного заходу Генеральний прокурор України або його заступник дають згоду про направлення справи до суду в частині доказаного обвинувачення. Відносно нерозслідуваних злочинів справа виділяється в окреме провадження і закінчується загальним порядком.

Матеріали закінченої розслідуванням кримінальної справи повинні бути пред'явлені для ознайомлення обвинуваченому та його захиснику не пізніше як за місяць до закінчення граничного строку тримання під вартою, встановленого частиною 2 цієї статті.

Час ознайомлення обвинуваченого та його захисника з матеріалами кримінальної справи при обчисленні строку тримання під вартою як запобіжного заходу не враховується.

При поверненні судом на нове розслідування справи, по якій строк тримання обвинуваченого під вартою скінчився, а за обставинами справи запобіжний захід у вигляді тримання під вартою змінено бути не може, продовження строку тримання під вартою провадиться прокурором, який здійснює нагляд за слідством, у межах одного місяця з моменту надходження до нього справи. Дальше продовження зазначеного строку провадиться з урахуванням часу перебування обвинуваченого під вартою до направлення справи до суду в порядку і в межах, встановлених частинами 1, 2 і 6 цієї статті.»

Стаття 241: Строки розгляду справи суддею одноособово або судом у розпорядчому засіданні

«Кримінальна справа повинна бути розглянута одноособово суддею або судом у розпорядчому засіданні не пізніше п'яти діб, а у випадках складності справи – не пізніше десяти діб з дня її надходження до суду.»

Стаття 242 *(в редакції, чинній на час розгляду справи): Питання, які з'ясовуються при відданні обвинуваченого до суду*

«Судді одноособово чи суд у розпорядчому засіданні зобов'язані з'ясувати щодо кожного з обвинувачених такі питання:

...

- (7) чи правильно обрано запобіжний захід щодо обвинуваченого...»

Стаття 244 *(в редакції, чинній на час розгляду справи): Рішення суду в розпорядчому засіданні чи судді одноособово*

«... У випадку необхідності змінити запобіжний захід суд в ухвалі, а суддя - в постанові повинен мотивувати прийняте в цьому питанні рішення.»

ПРАВО

I. ОБ'ЄДНАННЯ ЗАЯВ

44. Відповідно до пункту 1 правила 42 Регламенту Суду Суд приймає рішення про об'єднання заяв з огляду на те, що вони містять однакові фактичні обставини і були подані з тих самих підстав.

II. РАМКИ РОЗГЛЯДУ СПРАВИ

45. Після прийняття Судом рішення про часткову неприйнятність заяви та доведення заяви до відома Уряду-відповідача пан Зозуля поскаржився на порушення статті 3, пунктів 1 та 3 статті 6, статті 8 і статті 13 Конвенції, посилаючись на ті самі події.

46. Суд зауважує, що скарги пана Зозулі за статтею 3, пунктом 1 статті 6 (окрім скарги щодо тривалості провадження) та статтею 13 Конвенції було визнано неприйнятними рішенням Суду від 11 грудня 2006 року (див. рішення стосовно часткової прийнятності у справі «Антон Зозуля проти України» (Anton Zozulya v. Ukraine) (dec.), № 4048/03, рішення стосовно прийнятності від 11 грудня 2006 року).

47. Щодо нових скарг заявника, на думку Суду, ці скарги, що були подані пізніше, не є уточненням первісних скарг заявника за пунктами 1 та 3 статті 5 та за пунктом 1 статті 6 (тривалість провадження), стосовно яких сторони вже надали свої зауваження. Тому Суд вважає недоречним розглядати зараз ці питання окремо (див., рішення у справі «Піряник проти України» (Piryanik v. Ukraine), № 75788/01, п. 20, рішення від 19 квітня 2005 року).

III. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 5 КОНВЕНЦІЇ

48. Заявники скаржилися на незаконність та тривалість їх досудового тримання під вартою. Вони посилалися на підпункт (с) пункту 1 статті 5 та, по суті, на пункт 3 статті 5 Конвенції, відповідні положення яких передбачають наступне:

«1. Кожен має право на свободу та особисту недоторканність. Нікого не може бути позбавлено свободи, крім таких випадків і відповідно до процедури, встановленої законом:

...

(с) законний арешт або затримання особи, здійснене з метою допровадження її до компетентного судового органу за наявності обґрунтованої підозри у вчиненні нею правопорушення або якщо обґрунтовано вважається необхідним запобігти вчиненню нею правопорушення чи її втечі після його вчинення;

...

3. Кожен, кого заарештовано або затримано згідно з положеннями підпункту (с) пункту 1 цієї статті, має негайно постати перед суддею чи іншою посадовою особою, якій закон надає право здійснювати судову владу, і йому має бути забезпечено розгляд справи судом упродовж розумного строку або звільнення під час провадження. Таке звільнення може бути обумовлене гарантіями з'явитися на судові засідання».

А. Прийнятність

1. Попереднє заперечення Уряду щодо сумісності *ratione personae*

49. Уряд заявив, що єдина скарга заявників за статтею 5 Конвенції стосувалася стверджуваної незаконності їх тримання під вартою в період з листопада 1998 року по травень 1999 року, коли вони ознайомлювалися з матеріалами справи.

50. Заявники заявили, що вони можуть вимагати визнання їхнього статусу потерпілих від порушення їхніх прав, гарантованих Конвенцією, та що вони від самого початку скаржилися на незаконність їх тримання під вартою у цілому.

51. Суд повторно зауважує, що стаття 34 передбачає право будь-яких індивідуальних заявників вважати себе потерпілими «від порушення прав, передбачених Конвенцією»; вона не зобов'язує їх уточнювати, яка саме стаття, пункт чи підпункт або навіть яке саме

право мають на увазі. Встановлення жорсткіших вимог призводило б до несправедливих наслідків, бо переважна більшість «індивідуальних» заяв надходить від громадян-не фахівців у галузі права, які звертаються до Суду без допомоги юриста (див., з відповідними відмінностями, рішення у справі «Гуццарді проти Італії» (*Guzzardi v. Italy*), п. 61, серія А № 39, рішення від 6 листопада 1980 року).

52. Суд зауважує, що до того моменту, як про заяви було повідомлено Уряд-відповідач, заявники не були представлені юристом. На час подання заяв розгляд кримінальної справи проти заявників усе ще тривав, і заявники скаржилися на їх незаконне затримання і тримання під вартою впродовж більш ніж півроку без постанови про тримання під вартою. Проте в своїх скаргах за пунктом 5 заявники не зазначили якийсь конкретний період часу. Крім усього, незважаючи на те, що заявники недостатньо чітко сформулювали свою скаргу за пунктом 5 на тривалість їх тримання під вартою, обидва вони скаржилися «на незаконність їх тримання під вартою впродовж майже 35 місяців», чого, на думку Суду, достатньо, щоб вважати, що вони скаржилися не лише на незаконність, а й по суті на тривалість їх тримання під вартою.

Тому Суд відхиляє це попереднє заперечення Уряду.

2. Попереднє заперечення Уряду щодо недотримання правила шестимісячного строку

53. Уряд стверджував, що строк тримання заявників під вартою складався з двох окремих періодів, які були перервані винесенням щодо заявників обвинувального вироку 1 липня 1999 року. Враховуючи те, що заяви було подано в березні 2001 року, на думку Уряду, скарги заявників щодо тривалості їх тримання під вартою до 1 липня 1999 року є неприйнятними через недотримання правила шестимісячного строку.

54. Заявники стверджували, що досудове тримання під вартою все ще тривало на той час, коли вони подали заяви до Суду, а отже, вони подали свої скарги з дотриманням правила шестимісячного строку.

55. Суд, в першу чергу, наголошує, що при визначенні тривалості тримання під вартою під час судового провадження, що триває, згідно з пунктом 3 статті 5 Конвенції слід взяти до уваги період, який розпочинається з дня взяття обвинуваченого під варту і закінчується в день визначення кримінального обвинувачення, навіть якщо рішення прийнято судом першої інстанції (див. серед інших джерел рішення у справі «Лабіта проти Італії» (*Labita v. Italy*) [Велика Палата], № 26772/95, пп. 145 та 147, ECHR 2000-IV).

56. Крім того, Суд зауважує, що, зважаючи на існування істотного зв'язку між пунктом 3 статті 5 Конвенції та підпунктом (с) пункту 1 цієї статті, особа, щодо якої винесено обвинувальний вирок судом першої інстанції, не може вважатися затриманою «для цілей допровадження її до компетентного судового органу за наявності обґрунтованої підозри у вчиненні нею правопорушення», як зазначено в підпункті (с) пункту 1 статті 5 Конвенції, адже її статус визначається підпунктом (а) пункту 1 статті 5 Конвенції, який допускає позбавлення особи свободи «після визнання її вини компетентним судом» (див. рішення у справі «Кудла проти Польщі» (*Kudła v. Poland*) [Велика Палата], № 30210/96, п. 104, ECHR 2000 XI, та рішення у справі «Панченко проти Росії» (*Panchenko v. Russia*), № 45100/98, п. 93, рішення від 8 лютого 2005 року). Таким чином, період тримання заявників під вартою з 1 липня 1999 року, коли судом першої інстанції було винесено перший вирок щодо заявників, до 9 грудня 1999 року, коли цей вирок було скасовано і їх справу було направлено на додаткове розслідування, не може бути взятий до уваги для цілей пункту 3 статті 5 Конвенції.

Суд також зазначає, що коли існує два окремих періоди тримання під вартою, як у цій справі, питання про те, чи може Суд розглядати скарги щодо першого періоду, якщо такий

період, взятий окремо, не відповідає вимозі шестимісячного строку, залежить від характеру цих скарг та виду стверджуваного порушення. Враховуючи те, що досудове тримання під вартою стосується триваючої ситуації і що Суд неодноразово постановляв, що у тих випадках, коли обвинувачений перебуває під вартою впродовж двох або більше окремих періодів під час провадження, гарантії пункту 3 статті 5 щодо розумного строку вимагають оцінки цього строку в цілому (див. рішення у справах «Кеммаш проти Франції» (*Kemmache v. France*), №№ 1 та 2, серія А № 218, п. 44, рішення від 27 листопада 1991 року; «Ваккаро проти Італії» (*Vaccaro v. Italy*), № 41852/98, пп. 31-33, рішення від 16 листопада 2000 року; «Мітев проти Болгарії» (*Mitev v. Bulgaria*), № 40063/98, п. 102, рішення від 22 грудня 2004 року; та «Колев проти Болгарії» (*Kolev v. Bulgaria*), № 50326/99, п. 53, рішення від 28 квітня 2005 року). У цій справі Суд не вбачає жодних підстав для відступу від вищезазначеної судової практики.

57. Тому Суд відхиляє це заперечення Уряду.

3. Попереднє заперечення Уряду щодо невичерпання національних засобів юридичного захисту

58. Уряд також доводив, що заявники скаржилися в національних судах лише на період з листопада 1998 року по квітень-травень 1999 року і не порушували в національних органах влади питання щодо незаконності їх тримання під вартою в інші періоди.

59. Заявники заперечували.

60. Суд доходить висновку, що аргументи Уряду стосовно невичерпання всіх національних засобів юридичного захисту настільки тісно пов'язані з розглядом справи по суті, що їх слід об'єднати і розглядати разом.

61. Тому Суд долучає до суті справи аргументи Уряду щодо наявності ефективних засобів юридичного захисту в зв'язку зі скаргою заявників за пунктом 1 статті 5. Суд також зазначає, що ця скарга не є явно необґрунтованою у значенні пункту 3 статті 35 Конвенції. Суд також зауважує, що вона не є неприйнятною з будь-яких інших підстав. Таким чином, вона повинна бути визнана прийнятною.

В. Законність тримання під вартою за підпунктом (с) пункту 1 статті 5 Конвенції

1. Доводи сторін

62. Заявники скаржилися на незаконність їх тримання під вартою під час досудового слідства.

63. Уряд проаналізував увесь строк тримання заявників під вартою під час досудового слідства і заявив, що деякі з періодів охоплюються постановами прокурорів про тримання заявників під вартою і продовження строку їх тримання під вартою; періодів, коли заявники ознайомлювалися з матеріалами справи; періодів, що охоплюються судовими рішеннями про залишення заявників під вартою під судового провадження. Що стосується останнього, Уряд стверджував, зокрема, що після скасування Верховним Судом вироку від 1 липня 1999 року період з моменту скасування рішення (9 грудня 1999 року) до моменту прийняття прокурором наступної постанови щодо тримання заявників під вартою (28 січня 2000 року) охоплюється скасованим вироком від 1 липня 1999 року, яким Київський суд постановив залишити заявників під вартою до набрання вироком законної сили. Уряд стверджував, що всі ці різні періоди тримання заявників під вартою відповідали національному законодавству, а отже, існували законні підстави для тримання заявників під вартою.

2. Оцінка Суду

(a) Загальні принципи, закріплені прецедентною практикою

64. Суд повторно зазначає, що поняття в пункті 1 статті 5 «законний» та «відповідно до процедури, встановленої законом» по суті відсилають до національного законодавства і покладають обов'язок дотримуватися матеріальних і процесуальних норм цього законодавства. Незважаючи на те, що питання тлумачення і застосування національного законодавства належать до компетенції національних органів, передусім судів, Суд має право переглянути, чи було дотримано національне законодавство для цілей вказаного положення Конвенції (див. серед інших джерел рішення у справі «Ассанідзе проти Грузії» (*Assanidze v. Georgia*) [Велика Палата], № 71503/01, п. 171, ECHR 2004 II).

65. Однак «законність» тримання під вартою відповідно до національного законодавства є основним, але не завжди вирішальним критерієм. Суд додатково повинен впевнитися, що тримання під вартою впродовж періоду, який розглядається, було сумісним з метою пункту 1 статті 5 Конвенції, яка полягає в недопущенні свавільного позбавлення особи свободи. Суд також має з'ясувати, чи сумісне з Конвенцією саме національне законодавство і, зокрема, чи відповідає воно загальним принципам, які сформульовані чи впливають з положень Конвенції (див. рішення у справі «Вінтерверп проти Нідерландів» (*Winterwerp v. the Netherlands*), серія A № 33, п. 45, рішення від 24 жовтня 1979 року).

(b) Законність тримання заявників під вартою

66. Суд зазначає, що тримання заявників під вартою можна розділити на три періоди: коли тримання заявників під вартою охоплювалося постановами прокурорів; коли тримання заявників під вартою не охоплювалося жодним рішенням; коли тримання заявників під вартою охоплювалося судовими рішеннями.

(i) Тримання заявників під вартою на підставі постанов прокурорів

67. Суд зазначає, що тримання заявників під вартою було спочатку санкціоновано постановами прокурора Подільського району м. Києва від 20 серпня 1998 року стосовно пана Зозулі та від 21 серпня 1998 року стосовно пана Солов'я. Відповідні періоди, що охоплюються такими постановами прокурора, тривали з 20 серпня до 20 жовтня 1998 року для пана Зозулі та з 21 серпня до 21 жовтня 1998 року для пана Солов'я. Тримання під вартою відповідно до цієї процедури здійснювалося на підставі застереження України до підпункту (с) пункту 1 статті 5 Конвенції, яке вона зробила відповідно до статті 57 Конвенції з метою залишити до 29 червня 2001 року чинну на той час процедуру затримання та тримання під вартою. Суд посилається на свої висновки у справі «Невмержицький проти України» (*Nevmerzhitsky v. Ukraine*) про те, що відповідно до вищезазначеного застереження Україна не була зобов'язана гарантувати згідно з Конвенцією, що початкове затримання та тримання осіб, таких як заявники, під вартою відбуватиметься на підставі постанови судді. У вищезазначеній справі Суд також встановив, що питання подовження строку тримання особи під вартою не підпадає під зазначене вище застереження (див. рішення у справі «Невмержицький проти України» (*Nevmerzhitsky v. Ukraine*), № 54825/00, пп. 112-114, ECHR 2005 II).

68. Суд зазначає, що кілька наступних періодів тримання заявників під вартою також охоплювалося постановами прокурора. Це були періоди з 20 жовтня по 20 листопада 1998

року та з 27 березня по 17 червня 2000 року стосовно пана Зозулі, а також періоди з 21 жовтня по 21 листопада 1998 року та з 27 березня по 18 червня 2000 року стосовно пана Солов'я, а також період з 28 січня 2000 року по 28 лютого 2000 року стосовно обох заявників.

69. Суд зазначає, що впродовж зазначених вище періодів не було прийнято жодних судових рішень щодо продовження тримання заявників під вартою. Постанови про продовження тримання заявників під вартою виносилися прокурорами, які були стороною провадження і в принципі не можуть вважатися «незалежними посадовими особами, яким закон надає повноваження здійснювати судову владу» (див. рішення у справі «Меріт проти України» (*Merit v. Ukraine*), № 66561/01, п. 63, рішення від 30 березня 2004 року). За цих обставин Суд доходить висновку, що тривале тримання заявників під вартою на підставі постанов прокурорів було незаконним у розумінні підпункту (с) пункту 1 статті 5 Конвенції.

(ii) Тримання заявників під вартою, що не охоплювалося жодним рішенням

70. Суд зазначає, що згідно зі статтею 156 чинної на той час редакції Кримінально-процесуального кодексу України для затвердження тримання особи під вартою під час ознайомлення з матеріалами справи не вимагалось наявності рішення на національному рівні. Крім того, періоди направлення і передачі справи з прокуратури до суду та з суду до прокуратури часто також не охоплювалися жодним рішенням. У цій справі такі періоди тривали з 20 листопада 1999 року по 19 травня 2000 року та з 17 червня 2000 року по 17 серпня 2000 року стосовно пана Зозулі, а також з 21 листопада 1999 року по 19 травня 2000 року та з 18 червня 2000 року по 17 серпня 2000 року стосовно пана Солов'я, а також з 28 лютого 2000 року по 27 березня 2000 року та з 5 січня по 21 лютого 2001 року стосовно обох заявників.

71. Крім того, щодо періоду з 9 грудня 1999 року по 28 січня 2000 року Суд зазначає, що, скасувавши рішення суду першої інстанції від 9 грудня 1999 року, Верховний Суд не ухвалив жодної постанови щодо продовження строку тримання заявників під вартою і жодне таке рішення не було прийнято до 28 січня 2000 року, коли прокурор продовжив строк подальшого тримання заявників під вартою на один місяць. Суд не погоджується з твердженням Уряду про те, що цей період тримання заявників під вартою охоплювався рішенням від 1 липня 1999 року, оскільки це рішення було повністю скасовано, включаючи постанову про подальше продовження строку тримання заявників під вартою. Таким чином, Суд вважає, що період з 9 грудня 1999 року по 28 січня 2000 року також не охоплювався жодним судовим рішенням.

72. Суд зазначає, що відповідне національне законодавство регулює процесуальні заходи, що стосуються ознайомлення з матеріалами справи, процедури розгляду справи у розпорядчому засіданні та повернення справи на додаткове розслідування, але не наводить чітких правил щодо того, яким органом, на яких підставах та на який строк може бути продовжено тримання обвинуваченого під вартою (див. пункт 43 вище). Суд неодноразово визнавав, що практика тримання обвинувачених під вартою без конкретних правових підстав або за відсутності чітких правил, які б регулювали їхнє становище, наслідком застосування якої може стати позбавлення особи свободи без дозволу суду на необмежений строк, є несумісною з принципами правової визначеності та захисту від свавілля, якими поєднані Конвенція та принцип верховенства права (див. рішення у справах «Корчуганова проти Росії» (*Korchuganova v. Russia*), № 75039/01, п. 57, рішення від 8 червня 2006 року; «Нахманович проти Росії» (*Nakhmanovich v. Russia*), № 55669/00,

пп. 67-68, рішення від 2 березня 2006 року; та «Худойоров проти Росії» (*Khudoyorov v. Russia*), № 6847/02, пп. 146-148, ECHR 2005 X).

73. Отже, періоди тримання заявників під вартою за відсутності рішення, яким би було санкціоновано таке тримання під вартою, не відповідали пункту 1 статті 5 Конвенції.

(iii) Законність тримання заявників під вартою на підставі постанов суду

74. Суд зауважує, що згідно зі статтею 242 Кримінально-процесуального кодексу України національний суд, вирішуючи питання про віддання особи до суду, зобов'язаний перевірити, чи було обрання запобіжного заходу на етапі досудового слідства здійснено належним чином. Обґрунтування обрання запобіжного заходу суд повинен навести лише тоді, коли він вирішує змінити цей запобіжний захід (стаття 244 КПК). Звідси не вбачається, що суд зобов'язаний надати обґрунтування своєму рішення про продовження строку тримання обвинуваченого під вартою або визначати відповідний строк при залишенні тримання під вартою в силі (див. пункт 43 вище).

75. Суд вважає, що відсутність будь-яких чітко сформульованих положень, які б визначали, чи можливо (а якщо так, то за яких умов) на етапі судового провадження у належному порядку продовжити на визначений строк тримання під вартою, встановлене на етапі досудового слідства, не відповідає критерію «передбачуваності закону» для цілей пункту 1 статті 5 Конвенції (див. рішення у справах «Барановський проти Польщі» (*Baranowski v. Poland*), № 28358/95, п. 55, ECHR 2000-III, та «Кавка проти Польщі» (*Kawka v. Poland*), № 25874/94, п. 51, рішення від 9 січня 2001 року).

76. Суд зауважує, що, незважаючи на те, що 19 травня, 17 серпня 2000 року та 21 лютого 2001 року Київський суд залишив без змін запобіжний захід, обраний щодо заявників на стадії досудового слідства, він не визначив строк продовження їх тримання під вартою і жодним чином не обґрунтував свої рішення (див. пункти 30, 35 та 37 вище). Через це заявники перебували в стані невизначеності щодо підстав їх тримання під вартою. У зв'язку із цим Суд повторює, що ненаведення судами будь-якого обґрунтування щодо прийнятих ними рішень про тримання під вартою впродовж тривалого проміжку часу є несумісним з принципом захисту від свавілля, що закріплений у пункті 1 статті 5 Конвенції (див. згадане вище рішення у справі «Нахманович проти Росії» (*Nakhmanovich v. Russia*), пп. 70-71, та рішення у справі «Шашайтіс проти Литви» (*Štašaitis v. Lithuania*), № 47679/99, п. 67, рішення від 21 березня 2002 року). За цих обставин Суд вважає, що рішення Київського суду від 19 травня та 17 серпня 2000 року, а також від 21 лютого 2001 року не надавали заявникам належного захисту від свавілля, який є невід'ємним елементом «законності» тримання під вартою у розумінні пункту 1 статті 5 Конвенції, і таким чином, тримання заявників під вартою впродовж періодів, які охоплювалися судовими рішеннями, так само не відповідало пункту 1 статті 5 Конвенції.

(c) Висновок

77. У світлі викладених вище висновків, які пов'язані скоріше з невідповідністю чинного національного законодавства вимогам пункту 1 статті 5 Конвенції, аніж з неналежним застосуванням цього законодавства, Суд вважає, що скарги до таких органів, як прокуратура і суди загальної юрисдикції, які не наділені повноваженнями скасовувати закон, не могли виправити ситуацію. Суд також уже неодноразово встановлював, що в українській правовій системі відсутні прямі та доступні засоби юридичного захисту, за допомогою яких людина може домогтися скасування самого закону (див., наприклад, рішення у справі «Шейдл проти України» (*Sheidl v. Ukraine*) (dec.), № 3460/03, рішення

стосовно прийнятності від 25 березня 2008 року). За цих обставин попереднє заперечення Уряду про те, що заявники не скаржились на незаконність сумарного строку їх тримання під вартою, має бути відхилене, оскільки Уряд не довів, що заявники мали у своєму розпорядженні ефективний та доступний національний засіб юридичного захисту в зв'язку з їхніми скаргами на повну відсутність чітких і передбачуваних правових підстав для їх тримання під вартою.

78. Наведених вище міркувань достатньо для того, щоб Суд міг відхилити попередні заперечення Уряду і зробити висновок, що було допущено порушення підпункту (с) пункту 1 статті 5 Конвенції.

С. Нерозумна тривалість тримання заявників під вартою за пунктом 3 статті 5 Конвенції

1. Доводи сторін

79. Заявники скаржились на надмірну тривалість їх тримання під вартою.

80. Уряд стверджував, що строк тримання заявників під вартою був розумним і що існували достатні підстави впродовж усього періоду для тримання заявників під вартою, зважаючи на тяжкість злочину, в якому їх підозрювали, та ризик їхньої втечі. Зокрема, Уряд заявив, що 19 травня 1999 року Київський суд продовжив строк тримання заявників під вартою через ризик втечі заявників.

81. Суд повторно звертається до своєї, викладеної вище, аргументації щодо необхідності оцінки сукупної тривалості двох або більше окремих періодів тримання під вартою для додержання гарантії розумного строку, передбаченої пунктом 3 статті 5, і вважає, що період, що має бути взятий до уваги в цій справі, складався з двох окремих проміжків часу, перший з яких тривав з 18 серпня 1998 року по 1 липня 1999 року стосовно пана Солов'я та з 19 серпня 1998 по 1 липня 1999 року стосовно пана Зозулі, а другий – з 9 грудня 1998 року по 25 квітня 2001 року стосовно обох заявників і загалом становив два роки і майже три місяці.

82. Крім того, Суд повторно звертає увагу, що, вирішуючи питання про те, чи було дотримано пункт 3 статті 5, необхідно розглянути та оцінити розумність підстав, які спонукали судові органи у справі, переданій на розгляд Суду, прийняти рішення щодо такого суттєвого відступу від принципу поваги до особистої свободи та презумпції невинуватості, що має місце при будь-якому триманні особи під вартою за відсутності вироку суду (див. рішення у справі «Стогмюллер проти Австрії» (*Stogmüller v. Austria*), серія А № 9, п. 4, рішення від 10 листопада 1969 року).

83. Суд зазначає, що тяжкість висунутих заявникам обвинувачень та ризик їхньої втечі були підставами для винесення початкової постанови про обрання щодо заявників запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою. Надалі прокурори і суди взагалі жодним чином не мотивували свої рішення про продовження тримання заявників під вартою, а просто посилалися на правильність раніше обраного запобіжного заходу. Проте згідно з пунктом 3 статті 5 після спливу певного часу саме лише існування обґрунтованої підозри перестає бути підставою для позбавлення свободи, і судові органи зобов'язані навести інші підстави для продовжуваного тримання під вартою (див. рішення у справах «Яблонський проти Польщі» (*Jabłoński v. Poland*), № 33492/96, п. 80, рішення від 21 грудня 2000 року, та «І.А. проти Франції» (*I.A. v. France*), № 28213/95, п. 102, *Reportsof Judgmentsand Decisions 1998-VII*). Більш того, такі підстави мають бути чітко зазначені національними судами (див. рішення у справі «Іловецький проти Польщі» (*Howiecki v. Poland*), № 27504/95, п. 61, рішення від 4 жовтня 2001 року). Однак у даній справі такого

обґрунтування суди не навели. Крім того, на жодному з етапів провадження національні суди не розглядали можливість обрання альтернативного запобіжного заходу досудовому триманню під вартою та, покладаючись головним чином тільки на тяжкість обвинувачень, продовжували тримання заявників під вартою на підставах, які не можна вважати «відповідними та достатніми».

84. Наведених вище міркувань достатньо для того, щоб Суд міг зробити висновок, що було допущено порушення пункту 3 статті 5 Конвенції.

III. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ ПУНКТУ 1 СТАТТІ 6 КОНВЕНЦІЇ

85. Заявники скаржилися на надмірну тривалість кримінального провадження щодо них. Вони посилалися на пункт 1 статті 6 Конвенції.

86. Уряд не погодився з цим доводом.

87. Період, що має бути взятий до уваги, розпочався 18 серпня 1998 року і закінчився 25 квітня 2002 року. Таким чином, він тривав три роки, вісім місяців і сім днів та охоплював розгляд справи у судах двох інстанцій.

88. Суд повторює, що, оцінюючи розумність строку тривалості провадження, що розглядається, необхідно враховувати обставини конкретної справи та критерії, вироблені судовою практикою Суду, такі як складність справи, поведінка заявників та відповідних органів влади, а також важливість предмета розгляду для заявників (див., наприклад, рішення у справі «Кудла проти Польщі» (*Kudla v. Poland*) [Велика Палата], № 30210/96, п. 124, ECHR 2000-XI).

89. Суд зазначає, що протягом кримінального провадження, що розглядається, справу кілька разів направляли на додаткове розслідування. Водночас і справа, і апеляційні скарги заявників розглядалися в усіх національних судах без зволікань, які б порушували вимоги «розумного строку», встановленої пунктом 1 статті 6 Конвенції.

90. Зважаючи на всі ці обставини, Суд доходить висновку, що в цій справі загальна тривалість провадження не була надмірною і її не можна вважати нерозумною (див., наприклад, рішення у справах «Смирнов проти України» (*Smirnov v. Ukraine*) (dec.), № 1409/03, рішення стосовно прийнятності від 10 липня 2007 року, та «Шавров проти України» (*Shavrov v. Ukraine*) (dec.), № 11098/03, рішення стосовно прийнятності від 11 березня 2008 року).

91. Таким чином, ця скарга є явно необґрунтованою і повинна бути відхилена відповідно до пунктів 3 та 4 статті 35 Конвенції.

IV. ЗАСТОСОВУВАННЯ СТАТТІ 41 КОНВЕНЦІЇ

92. Стаття 41 Конвенції передбачає таке:

«Якщо Суд визнає факт порушення Конвенції або протоколів до неї і якщо внутрішнє право відповідної Високої Договірної Сторони передбачає лише часткове відшкодування, Суд, у разі необхідності, надає потерпілій стороні справедливу сатисфакцію».

А. Шкода

93. Пан Соловей вимагав 300 000 євро на відшкодування моральної шкоди. Пан Зозуля вимагав 154 290 євро на відшкодування матеріальної шкоди та 1 299 000 євро на відшкодування моральної шкоди.

94. Уряд просив Суд у тому випадку, якщо Суд визнає факт порушення, визначити розмір відшкодування на засадах справедливості.

95. Суд не вбачає жодного причинно-наслідкового зв'язку між визнаним порушенням та стверджуваною матеріальною шкодою. Тому Суд відхиляє цю вимогу. З іншого боку, Суд присуджує кожному заявникові 5 000 євро на відшкодування моральної шкоди.

В. Судові витрати

96. Пан Соловей та пан Зозуля також вимагали 8 000 євро та 30 000 євро, відповідно, для компенсації судових витрат, понесених ними під час розгляду справи в Суді.

97. Уряд зауважив, що ці вимоги не підкріплені жодними документами, і запропонував відхилити їх.

98. Враховуючи прецедентну практику Суду, заявник має право на компенсацію судових витрат, лише якщо буде доведено, що такі витрати були необхідними і дійсно понесеними, а їх розмір був обґрунтованим. У цій справі Суд зазначає, що заявники не обґрунтували свої вимоги і не надали жодного відповідного документа на їх обґрунтування. Тому Суд відхиляє ці вимоги.

С. Пеня

99. Суд вважає за доцільне нараховувати пеню, виходячи з розміру граничної кредитної ставки Європейського центрального банку, до якої має бути додано три відсоткові пункти.

НА ЦИХ ПІДСТАВАХ СУД ОДНОГОЛОСНО:

1. *Вирішує об'єднати заяви.*

2. *Долучає до суті справи аргумент Уряду стосовно вичерпання національних засобів юридичного захисту в зв'язку зі скаргою заявників за пунктом 1 статті 5 Конвенції; та відхиляє його після розгляду по суті.*

3. *Відхиляє решту попередніх заперечень Уряду.*

4. *Оголошує скарги стосовно незаконності і тривалості досудового тримання заявників під вартою прийнятними, а решту скарг у заявах – неприйнятними.*

5. *Постановляє, що мало місце порушення пункту 1 статті 5 Конвенції.*

6. *Постановляє, що мало місце порушення пункту 3 статті 5 Конвенції.*

7. *Постановляє*

(а) що впродовж трьох місяців від дати, коли це рішення набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції, держава-відповідач повинна сплатити заявникам зазначені нижче суми разом із будь-якими податками, що можуть нараховуватись на ці суми:

(і) пану Солов'ю – 5 000 (п'ять тисяч) євро на відшкодування моральної шкоди; ця сума має бути конвертована в національну валюту України за курсом на день здійснення платежу;

(і) пану Зозулі – 5 000 (п'ять тисяч) євро на відшкодування моральної шкоди; ця сума має бути конвертована в національну валюту України за курсом на день здійснення платежу;

(б) що зі впливом зазначеного тримісячного строку і до повного розрахунку на зазначені суми нараховуватиметься простий відсоток у розмірі граничної кредитної ставки Європейського центрального банку, що діятиме в цей період, плюс три відсоткові пункти.

8. *Відхиляє решту вимог заявників щодо справедливої сатисфакції.*

Вчинено англійською мовою і повідомлено письмово 27 листопада 2008 року відповідно до пунктів 2 та 3 правила 77 Регламенту Суду.

Стівен Філіпс (Stephen Phillips)
Заступник секретаря секції

Райт Марусте (Rait Maruste)
Голова